

doro non obscure significari gratiam Christi, propter quam venit in hunc mundum, non aliam esse quam vel doctrinam vel exemplum.

Jam vero de auctore primus, quod sciam, Facundus questionem movit. Cum enim de Theodoro constans esset antiquorum sententia, ausus est ipse dissentiri, ne quem purum hæresis præstare conabatur, adversus quintam synodum, is statim ex symbolo convinceretur. Miror vero adhæsisse Facundo viros magni nominis, Manuelem Calecam, Bellarminum, et Petavium, qui Nestorium auctorem faciunt. Quomodo enim, vel quintæ synodi judicium præ Facundo vix quidquam pro se proferente spreverunt, vel Leontium curiose Theodori singula persequentem non audiverunt? Omisso de Mercatore dicere, cujus

Operum hæc temporis latebant, nunc vero edita dubitare jam non sinunt.

Nestorius magistri sui symbolo usus est ad spargendam hæresim; huic enim subscribendum curavit ab hominibus qui ab hæresi redirent ad Ecclesiam, perinde ac si foret mera Nicenæ vel Constantinopolitanæ fidei expositio. Id vero egit per impietatis suæ ministros duos, Anastasium et Photium, qui et presbyteros alios duos, Antonium et Jacobum Philadelphiam, ad reconciliandos Quartadecimanos, inducendosque ad subscriptionem quos possent, submisserunt. Verum Charisius Ecclesiæ Philadelphienis presbyter atque œconomus, subodoratus quod erat, rem totam detulit ad concilium Ephesinum, cujus in actione sexta tota hæc historia prolixè narratur.

VERBA MARI MERCATORIS.

Cujus autem perfidie sit etiam præfatus Theodorus, ex scriptis ejus, quæ de Græcis transtulimus, ap-
probemus.

THEODORI MOPSUESTENI EXCERPTA.

EXCERPTUM PRIMUM.

Theodori Mopsuesteni episcopi de secundo codice, libro quarto, folio decimo, contra sanctum Augustinum, defendentem originale peccatum, et Adam per transgressionem mortalem factum, catholice disserentem.

1. Tantis exstantibus, quæ demonstrant, Adam sic ex terra formatum, ut mortalis prorsus existeret; erga cibum proprium voluit occupare sermonem, nec exinde valens advertere veritatem, pro dogmate vero, seductorio ex mendacio, advocacionem jungens, Deus non ait: Mortales eritis; sed morte moriemini (*Gen. ii, 17*).

2. Prorsus existentibus natura mortalibus, inferre mortis experientiam comminatus, quam etiam juxta morem propriæ benignitatis, ad effectum perducere distulit. Sicut enim cum dicit: *Qui effuderit hominis sanguinem, sanguis ejus pro eo fundetur* (*Gen. ix, 6*); non hoc dicit, quia qui occiderit hominem, erit mortalis; sed quia dignus est hujusmodi morte damnari. Sic et impræsentiarum dixit: *Morte moriemini*; non quod tunc mortales fierent; sed quod digni essent qui mortis sententiam per transgressionem [*Baluz. pro transgressione*] referrent.

3. Sed et divinam sententiam, quam post peccatum Deus Adæ inferre videtur, adverte; sic enim dicit: *Quia audisti vocem uxoris tuæ, et comedisti de ligno de quo præceperam tibi de hoc solo non comedere, ex eo manducasti, maledicta terra in operibus tuis, in tristitia comedes eam omnibus diebus vitæ tuæ; spinas et tribulos proferet tibi, et comedes fenum agri, et in sudore vultus tui comedes panem tuum, donec revertaris in terram* (*Gen. iii, 17*). Hoc autem per hæc comminatus est, quod ærumnosam vitam habiturus esset, cum labore deinceps fructus de terra sumpturus, quibus aleretur, et subsisteret, nequaquam habens, ut pridem, tantam propositam largitatem, quanta ex paradisi copia fruebatur. Non enim operari terram pro supplicio dedit Deus, quasi ex immortalis natura in mortalitatem homines transferens, quandoquidem et paradisum ei, ut operaretur et custodiret (*Gen. ii,*

B 15), indixit. Pro tanta vero pristina largitate et voluptate paradisi, ærumnosam ejus fors sustentationem de terræ fructibus comminatur. Nam prorsus et [*Baluz. ut*] mortalis factus, et tunc paradisi fructibus indigebat, sicut nunc terræ fructus inquirat; et pro supplicio, pristinis fraudatus deliciis, hæc ærumnosissima laboriosissimaque conversatione mulctatur.

4. Unde ad postremum consequenter adjecit: *Quia terra es, et revertaris in terram* (*Gen. iii, 17*). Hinc etiam mortalitatem naturæ significans, non enim immortalis, et nunc primum incipientem sententiam mortis excipere, sicut sapientissimi defensores peccati originalis, immo potius patres peccati mirabiles, asseverant, vocabulum huic terræ composuit; sed ut ab exordio naturaliter effecto mortali, appellationem hanc congruere indicavit [*Baluz. judicavit*] divina Scriptura, hoc de hominibus vocabulum, ad ostensionem corruptibilis et resolubilis eorum naturæ, sæpius assumens. Nam *recordatus est*, inquit, *quia pulvis sumus. Homo, sicut fenum dies ejus, et sicut flos agri ita florebit, quia spiritus pertransiit in eo, et non erit amplius locus ejus* (*Ps. cii, 15*). Vult autem dicere, quod corruptibiles, et resolubiles omnes sumus, in modum feni parumper florentis pereuntisque post paululum: nam ad breve quidem tempus vitam ducimus, ad non existendum vero deinceps omnino pervenimus. Sic et Abraham: *Ego sum*, inquit, *terra ac cinis* (*Gen. xviii, 27*); pro eo ac si diceret: Non sum dignus cum tanto Deo colloqui, homo factus et terra, et omnimodis hoc futurus. Magis ergo dicere debuit, quia terra eris, et in terram revertaris, siquidem nunc primum fieret natura mortalis.

EXCERPTUM SECUNDUM.

Ejusdem Theodori ex secundo codice, libro tertio, ante quatuor folia finis libri.

1. Sed nihil illorum perspicere potuit mirabilis peccati originalis assertor, quippe qui in divinis Scripturis nequaquam fuerit exercitatus, nec ab infantia, juxta beati Pauli vocem, *sacras didicerit litteras* (*1*

Tim. iii, 15); sed sive de Scripturæ sensibus, sive de dogmate sæpe declamans, multa frequenter inepta proprie communitervæ de ipsis Scripturis dogmatibusque plurimis impudenter exprompsit. Nam potens motus [Baluz. metus] nullum contra sinebat efari; sed tantummodo taciti, qui divinarum Scripturarum habebant notitiam, detrahebant [Fort. se retrahabant]. Novissime vero in hanc dogmatis excidit novitatem, qua diceret, quod in ira atque furore Deus Adam mortalem esse præceperit; et propter ejus unum delictum, cunctos, etiam necdum natos, homines morte mulctaverit. Sic autem disputans, non veretur, nec confunditur, ea sentire de Deo, quæ nec de hominibus sanum sapientibus, et aliquam justitiæ curam gerentibus, unquam quis æstimare tentavit. Sed nec illius divinæ vocis recordatus est, quod non diceretur ulterius ista parabola in Israel: *Patres manducaverunt uvam acerbam, et filiorum dentes obstupuerunt; quia hæc dicit Adonai Dominus: Dentes eorum qui manducaverint uvam acerbam, obstupescunt* (Ezech. xvm, 2); ostendens per hæc, quod alterum pro altero, juxta quorundam errorem, Deus omnino non punit, sed unusquisque pro delictis suis redditurus est rationem.

2. Illis consona beatus quoque Paulus annectit: *Deus, inquit, qui reddet unicuique secundum opera sua* (Rom. ii, 6). Et: *Unusquisque nostrum onus suum portabit* (Gal. vi, 5). Et: *Tu quid judicas fratrem tuum, aut tu quare spernis fratrem tuum? Omnes enim adstabimus ante tribunal Christi* (Rom. xiv, 10).

3. Sed vir mirabilis propter unius [Baluz. unum] peccatum tanto furore commotum arbitratus est Deum, ut et illum atrocissimæ pœnæ subderet, et ad universos omnes posteros ejus parem sententiam promulgaret; et inter quos quanti justi fuerint, non facile numerare quis poterit: ex quibus eum maxime considerare convenerat, quod valde videretur incongruum, Noe, Abraham, David, Moysen et reliquos innumerales justos, obnoxios pœnæ redditos ob ejus [Fort. unius] delictum, et unum, atque ex gustu arboris approbatum [Fort. peccatum], et quod sic ultra modum justitiæ, iram suam Deus extendit, ita ut tot justorum virtutes cunctas abjiceret, eosque propter unius peccatum Adæ, tanto supplicio manciparet.

4. Nam etsi nihil aliud, saltem de Abel mente perpendens convenienter æstimare debuerat, qui primus justus existens, primus mortuus est, et siquidem mortem Deus statuerat ad pœnam hominum, quomodo non impietatis erat extremæ vivere quidem eum qui fuit causa peccati; vivere etiam cum illo et Evam malitiæ repertricem? Prætermitto autem diabolium in immortalitate hactenus perdurantem, primum vero justum, repertoremque virtutis; primumque divini cultus curam gerentem, ante omnes pœna peccantium fuisse percussum.

5. Oportebat autem sapientissimum virum et de Enoch, qui non est mortuus, diligenter expendere; non enim tanta virtute, vel pietate præditus fuit, ut melior omnibus existeret, Moysæ dico, et prophetis

apostollisque, vel reliquis omnibus, de quibus ait beatissimus Paulus: *Quibus dignus non erat mundus* (Hebr. xi, 37); ita ut, illis mortuis, ipse solus sine mortis experientia perduraret. Sed jam ab initio hoc Deus habuit apud se definitum, ut primum quidem mortales fierent, postmodum vero immortalitate gauderent; sic ad utilitatem nostram fieri ipse disponens.

Et post paululum.

6. Manifestus, inquit, hæc eadem Deus ostendit, cum transfert Enoch, et immortalem facit. Nam si pro peccatum causa supplicii Deus intulit mortem, nec olim definitum hoc habuit apud se, ineffabiliter pro nobis juxta propriam sapientiam cuncta dispensans, nequaquam Enoch quidem immortalis existeret; Dominus autem Christus ad mortis experientiam perveniret.

Et post paululum.

7. Idcirco, inquit, Dominus auctor omnium bonorum hominibus factus est, ut sicut Adam primi et mortalis status existit inchoator; ita et ipse secundi et immortalis status existens initiator, primitus Adæ prioris naturalia custodiret, dum nascitur ex muliere, dum pannis involvitur, et paulatim ætatis incrementa sortitur: *Jesus enim, inquit, proficiebat ætate, et sapientia, et gratia, coram Deo et hominibus* (Luc. ii, 52); dum circumcisionem suscipit, dum juxta legalem consuetudinem Deo astitit in templo, parentibusque subjicitur, et conversationi legitimæ mancipatur; sic etiam ad expletionem reliquorum, et mortem, utpote nature tributum, postremo suscipit, ut secundum legem humanæ nature moriens, et a mortuis divina virtute resurgens, initium cunctis hominibus, qui mortem secundum propriam naturam suscipiunt, fieret, ut a mortuis surgant, et ad immortalem substantiam commutentur.

8. Sicut enim conformes Adæ secundum statum præsentem sumus omnes effecti, sic Christo Domino [Baluz. add. juxta carnem] conformes efficiemur in posterum. *Transfigurabit enim corpus humilitatis nostræ, conformes fieri corporis gloriæ ejus* (Philipp. iii, 21). Et: *Qualis terrenus, tales et terreni; et qualis cælestis, tales et cælestes* (I Cor. xv, 48). Et: *Sicut portavimus imaginem terreni, portemus etiam imaginem cælestis*; ostendens quod primi status Adæ participes facti, necessario etiam secundi Adæ Christi Domini secundam carnem futuri status participium consequimur, utpote qui ex hac eadem natura constet exortus, et cuncta quæ fuerant nature suscepti: et ideo sustinuerit mortem, ut mortem nature suscipiens, et a mortuis resurgens, naturam liberam a morte perficeret.

9. Et mortem quidem propterea suscepit, peccatum vero nequaquam; sed ab hoc immunitis permansit omnino: quod enim erat nature, id est, mortem, iadubitanter assumpsit; peccatum vero, quod non erat nature, sed voluntatis, nullo pacto suscepit. Quod si fuisset in natura peccatum, juxta sapientissimi hujus eloquium, peccatum in natura prorsus existens necessario suscepisset.

EXCERPTUM TERTIUM.

Ejusdem Theodori de codice secundo ex libro tertio, folio decimo octavo.

1. Si, inquit, peccatum Deus nesciebat [*Baluz. vere sciebat*] Adam, sit horum [*Baluz. add. sapientia*] sapientissimorum et ista responsio, quod hoc insanissimum est vel in cogitatione percipere; manifestum est quod et peccatum eum noverat, et propter hoc procul dubio moriturum. Quomodo ergo non est extrema demantia credere quod primitus eum immortalē [*Baluz. mortalem*] in sex horas secerit (nam tante fuerunt a conditione ejus usque ad commissionem, quandoquidem sexto die factus e terra, et comedens contra divinum mandatum de paradiso pulsus est); mortalem vero post peccatum monstraverit.

2. Certum est enim quod si eum immortalē voluisset, nec intercedens peccatum Dei sententiam commutasset, quia nec diabolū fecit ex immortalī mortalem, et quidem cunctorum malorum existentem principiū.

CASTIGATIONES ET NOTÆ.

* Infinita prope scripsit Theodorus, ut ex Facundo, Leontio, aliisque veteribus, et ipso etiam Theodoro discimus: ex tribus tamen Operibus excerpit Mercator quæ nunc exhibet, ex libris nimirum qui adversus Augustinum, libro Ad baptizatos, et libris qui de Incarnatione inscribuntur. De priori opere, quia pertinet ad rem Pelagianam, dictum est ad priam partem Operum Mercatoris: rursus tamen hic edendum visum est, ut series verborum Mercatoris apertius constaret. De secundo nihil admodum scitur; de postremo nunc agendum. — Hunc Baluzius titulum habet aliter excerptum, scilicet: *Ejusdem Theodori ex octavo sermone catechismi, folio septimo*, subditque notas sequentes: « *Ejusdem Theodori*. Sequentia non exstant in editione Italica. Additus est autem titulus iste ex codice Vaticano, cum non habeatur in Bellovacensi. Et tamen Garnierius hunc titulum posuit tanquam exstaret in antiquis exemplaribus: *Ejusdem Theodori ex alio quopiam libro adversus Dominum Jesum Christum et ejus incarnationem*. Et mox annotat libros istos postremos inscripsisse Theodorus *Ἐπι ἐκκλησιαστικῆς τοῦ Μοναχίου*, sed quia in his vere incarnationis ratio non exponitur, sed evertitur, maluisse Mercatorem *adversus Dominum et ejus incarnationem* scribere. Istud vero verum non esse evincit verus titulus sequentis fragmenti erutus ex codice Vaticano. » — *Catechismi*. Sive catechismi, ut patet ex Facundo, qui lib. ix, cap. 3, primas lines hujus fragmenti refert ex alia versione, et sumptas ait ex *Libro ad baptizatos*. At in collatione quarta concilii v constanti scribitur *Ad baptizandos*, non solum in editionibus, sed etiam in antiquis exemplaribus calamo exaratis, quod melius videtur. » EDIT.

^b Libros istos postremos inscripsit Theodorus *Ἐπι ἐκκλησιαστικῆς τοῦ Μοναχίου*; sed quia in his vere incarnationis ratio non exponitur, sed evertitur, maluit Mercator *adversus Dominum et ejus incarnationem* scribere.

Fuit vero opus illud spissum ac grande, ut quod quindecim libris quindecim millia versuum complecteretur. De numero librorum testis est Facundus: de versibus Theodorus ipse in præfatione operis De Apollinario et ejus hæresi (*Lib. ix, cap. 5*), ubi totam hujuscæ elucubrationis historiam refert, queriturque ab adversariis corruptam esse, insertis quæ de duobus filiis invidiam facerent. Ante 30, inquit, jam hos

EXCERPTUM QUARTUM.

A

Ejusdem Theodori de secundo codice ex libro tertio, folio vigesimo quinto.

1. Non enim, inquit, his qui ab Adam usque ad adventum Christi Domini in tantis fuerunt impietatibus et iniquitatibus, quantas beatus Paulus propriis verbis expressit, ut in superioribus ex ejus declaratum vocibus, tamquam magnum quiddam resurrectionis collaturus est præmium, si eos suppliciis quibusdam sine fine et sine correctione tradiderit. Nam ubi jam loco muneris resurrectio putabitur, si poena sine correctione resurgentibus inferatur?

Et post paululum.

2. Quis, inquit, ita demens, ut tantum bonum credat materia fieri resurgentibus infiniti supplicii?

B Quibus utilius erat omnino non surgere, quam tantorum et talium malorum post resurrectionem sub infinitis pœnis experientiam sustinere.

EXCERPTUM QUINTUM.

Ejusdem Theodori ex a alio quopiam libro b adversus Dominum Jesum Christum, et ejus incarnationem.

1. c Nec enim, inquit, si duas dicimus in Christo

annos de incarnatione Domini codicem conscripsimus, usque ad quindecim millia versuum pertinentem, in quo Arii et Eunomii de hac re delicta, necnon etiam Apollinarii vanam præsumptionem, per totum illud opus examinavimus: ut nihil, sicut meæ fert opinio, præterirem ex his quæ et ad firmitatem Ecclesiasticæ orthodoxiæ pertinerent, et ad convincendam eorum impietatem. Sed hi qui omnia facillime præsumunt, et præterea rursus ab Apollinario, qui princeps hujus hæresis fuerat, instituti, omnibus opus nostrum manifestum fecerunt, si quomodo aliqui invenirent valentia ad convincendum ea quæ in eo sunt scripta. Quoniam vero nullus contra certamen scriptis suscipere præsumebat, imitati sunt infirmos athletas et callidos, qui dum non possunt contra fortiores certare, insidiis eos et machinationibus, quibus possunt, conantur evertere. Scripserunt enim ipsi inter se procul dubio quædam inepta, quæ a nobis unquam minime dicerentur. Denique hæc ipsa in medio nostrorum scriptorum in quadam parte interposuerunt, et suis familiaribus demonstraverunt, aliquando autem et nostris, qui per facilitatem suam omnia pronis animis audiebant. Et hoc quasi documentum, sicut putabant, nostræ impietatis, videntibus præbebant; unum autem ex his scriptis erat duos filios dicere. Necessæ erat ergo non solum inepta, sed

^e Facundus docet qui fuerit liber ille ex quo Mercator excerpit quod ex Theodoro affert; sic enim ait (*Lib. ix, cap. 3*): *Noverat iste (Theodorus) Christum in carnis manifestatione venientem factorem esse mundi, et proprium Dominum; nec dicendo duas esse naturas Christi, duos dicebat filios, aut duos dominos, aut duos christos, sicut mentitur hæretici. Nam sic aperte in libro Ad baptizatos locutus est. Neque enim si duas naturas dicamus, necessitas nos ulla constringit, aut duos dicere filios, aut duos dominos, aut duos christos, quoniam hoc putare extremæ est amentia.*

Observandum porro Mercatorem vestigiis Theodori inharere; ut enim Theodorus idem agit hoc in libro quod in symbolo, ita et Mercator nunc id ipsum quod in refutatione symboli. Demonstrat scilicet a Theodoro duos introduci filios Dei, unum naturæ, qui æternus; alterum adoptionis, qui temporalis; atque ita Filium Virginis, seu Emmanuel, ac Christum esse purum reipsa hominem, sola *σχεσε* unitum Verbo, ut Deo sancti et prophetæ.

naturas, necessario fiet ut duos filios aut duos dominos asseramus, quia hoc arbitrari extremæ probatur dementiæ. Omnia enim quæcumque secundum aliquid duo sunt, et secundum aliquid unum, non interimunt per unitatem utriusque divisionem: *Ego enim et Pater unum sumus* (Joan. x, 50). Sed non quia unum, neganda est utriusque proprietas. Et alibi de viro et uxore pronuntians ait: *Jam non sunt duo, sed una caro* (Matth. xix, 6). Sed non quia una caro vir et uxor, jam non sunt duo [Baluz. add. sed una caro]; manent enim duo, juxta quod duo sunt; et unum, juxta quod unum. Secundum hunc modum, et hic duo sibi natura, sed unum conjunctione: duo natura, quia multorum [Leg. naturarum] diversitas; sed unum conjunctione, quia indivisam venerationem quod susceptum est, cum suscipiente sortitur, velut templum ejus individuum perseverans.

2. ^a Omnia enim quæcumque duo dicuntur, tunc duorum continent usum, quando alterum alteri indifferens creditur, juxta quod duorum vocabulum connumerationemque sortitur: verbi gratia, quatuor bestias divina Scriptura commemorat (Dan.

A VII): ursum, pardum, leonem, et aliam, quæ has inhumanitate præcellat, et ideo sunt quatuor, quod unaquæque bestia nihil minus juxta substantiam reliquis bestiis comprobatur existere: *Duorum, inquit, hominum testimonium verum est* (Joan. vii, 17), quia hoc uterque natura quod alter est. Sic et illud: *Nemo potest duobus dominis servire* (Matth. vi, 24), quia præbentis servitium tamquam domino, nihil minus uterque est dominus; ita et hic, si uterque secundum substantiam esset filius et dominus, possent aliquo modo duo filii et domini nuncupari, secundum numerum personarum. Quoniam vero hic quidem secundum substantiam filius existit et dominus, hic autem secundum essentiam nec filius, nec dominus approbatur; conjunctione vero quæ illi facta cum illo est B iisdem participasse cognoscitur, ideo unum filium et dominum dicimus. Principaliter quidem intelligentes eum filium et dominum, qui secundum substantiam utrumque vere esse creditur et probatur; complectentes autem cogitatione et illam qui inseparabiliter ei conjungitur, et per ineffabilem cum eo copulam et filii [Baluz. filii et] domini particeps æstimatur.

CASTIGATIONES ET NOTÆ.

sed etiam infirma illa scripta audientibus apparere: quoniam neque firma ratione, neque convenienti hoc possibile erit ostendi; et ab illis idcirco infirmis erit conscriptum, quatenus ille qui scripserat facilius inde convinci potuisset. Unus ergo ex nostris, propter nullam facilitatem, hæc nostra esse credidit scripta, et hujus rei gratia dignus fide ab illis creditus est, qui ista perlegeret, et renuntiavit nobis ea quæ fuerant scripta. Cum ergo audissemus, culpavimus quidem illum, quod contra nos dictis sermonibus credidisset de his rebus quas sapius et in Ecclesia et privatim dicentes nos audivit; cum fidiorem scriptis nostram vocem judicare debuisset, ad documentum nostræ sententiæ, quam in dogmatibus rotum nostrum est conservare (Apud Facundum, lib. x, c. 1).

Atque inde intelligitur quod Gennadius (Lib. de Script. Eccles. cap. 12) tradidit de Theodoro Antiochenæ Ecclesie presbytero, qui scripsit adversus Apollinaristas et Eunomianos de incarnatione Domini libros quindecim, ad quindecim millia versuum continentes, in quibus ratione purissima, et testimoniis Scripturarum, ostendit Dominum Jesum, sicut plenitudinem Deitatis, ita plenitudinem humanitatis habuisse. Docet et hominem duabus tantum substantiis constare, id est, anima et corpore; sensumque et spiritum non alteram substantiam, sed officium esse animæ ingenitæ, quibus spirat, quibus rationalis est, quibus sensibile facit corpus. Quartum decimum autem hujus operis librum proprie de increata et sola incorporea, dominaque omnium sanctæ Trinitatis natura, et de creaturarum ratione disserens, pio sensu, cum auctoritate sanctorum Scripturarum, explicuit. Quinto decimo vero volumine totum operis sui corpus, citatis etiam Patrum traditionibus, D confirmavit et communivit.

Neque enim potuit de alio sive opere, sive auctore loqui, quam de quo Theodorus, cum characteres operis quos refert mirifice congruant cum illis quos Facundus quosque Theodorus ipse exprimit.

Verum ergo non est, quod nonnulli aiunt apud Miræum, id operis tribendum esse Theodoro Raitihueni; vixit enim Raitihuenis temporibus Maximi martyris, id est, septimo sæculo, Gennadius quinto, sub finem, atque ita inter utrumque anni fere 168 interfuserint.

Neque etiam verum, quod eruditis quibusdam videtur, Theodorum Mopsuestenum episcopum a Theo-

doro Antiochenæ Ecclesie presbytero, cujus Gennadius Photiusque meminerunt, esse diversum. Certum enim est a Mopsuesteno conscriptos esse libros quos Antiocheno tribuunt Gennadius et Photius. Cur ergo, inquires, vocatur Antiochenæ Ecclesie presbyter? More consueto hujus temporis, quo inscribatur libris gradus auctorum, in quo positi libros conscripserant.

Ex his autem observatis colligo primum, scripsisse Theodorum libros de Incarnatione, non solum priusquam fieret episcopus, atque adeo ante annum 394, quo primum sedere coepit, scripsit enim presbyter, et 36 annos sedit; sed etiam ante annum 390, siquidem hunc codicem composuisse se testatur triginta annis antequam de Apollinario et ejus hæresi scriberet, quod opus elucubravit aliquot annis ante obitum: obiit vero ann. 428, ut tradit Theodoretus.

Colligo, deinde, emendandum esse Hesychium presbyterum Hierosolymorum in historia ecclesiastica, cujus fragmentum profertur in v synodo (Col. lat. 5); ait enim (Cap. ult.): *Senectute jam cana debilitatus, pietatis scintilla, si qua forte in eo fuisset, inveterata, libros componere adversus Domini Dei apparitionem præsumpsit, quorum multitudinem prætermittentes (nec enim fas est impios revolvere sermones), unius in præsentem memoriam faciamus. Agit vero de hoc ipso opere, siquidem Theodori quiddam refert in sermonibus mysticis: at sermones mystici procul dubio a codice de Incarnatione non differunt, cum Facundus ex libro 13 mystico referat quod in lib. de Incarnatione fuit de Paulo Samosateno.*

^a Callidius nihil ad dialecticam dici potuit. Tradunt enim artis illius magistri, non coalescere in numerum, nisi quæ sunt ejusdem denominationis, nec ejusdem esse denominationis, nisi quæ eodem modo eandem formam habeant, quam Aristoteles vocat *ὁμοίαν κατὰ τοῦ ὄρου*. Quo ex principio Theodorus infert: ergo licet Verbum et homo non uniantur *καθ' ἑσώτατον*, sed *σχεῖται* tantum; duo tamen filii, duosque domini dici non possunt: quoniam etsi filietatis ac denominationis formam eandem habeant, non tamen eodem modo habent, Verbum siquidem natura, homo sola conjunctione: unde audita voce Filii Dei, omniumque domini, Verbum per se et *ἑσώτατον* atque simpliciter intelligitur, homo *κατὰ τὴν* atque *ἑσώτατον*.

Itaque sicubi filium hunc, qui sumptus est, divina Scriptura commemorat, relatione suscipientis, juxta unitatem, dicimus eam filium nuncupari; ^a cum enim dicit: *De Filio suo, qui factus est ei ex semine David secundum carnem* (Rom. 1, 3), ^b nondum Verbum dicit, sed formam servi susceptam: non enim Deus est secundum carnem, nec Deus ex semine David factus est, quem Filium beatus Paulus evidenter appellat. Intelligimus autem eum Filium, non quod per se dicatur Filius, sed quod illa conjunctione quam habet cum eo qui vere est Filius taliter nuncupetur.

3. ^c Misertus est Creator perditæ creature, et sine

CASTIGATIONES ET NOTÆ.

^a In v synodo hæc *πρωτον* dicitur excerpta ex libro Theodori Ad baptizandos, Facundus scribit Ad baptizatos. Facundo favet ipsamet v synodus; nam 36 excerpto dicitur: *Renatus alter factus est, non jam pars Adam mutabilis, etc.*, quæ verba præteriti sunt temporis, non futuri.

Cum autem ejusmodi fragmentum serie continua sermonis connexum sit cum primo, quod Facundus ex eodem libro excerptis, intermedia quæcumque sunt ad librum Ad baptizatos pertinere aperta est.

Vide quam sententiam ferat Vigilus papa in constituto num. 35, de Theodori fragmento.

^b Legendum esse non Deum patet ex eodem constituto papa Vigilii et ex concilio v. BALUZ.

^c Istud quoque fragmentum ad librum Ad baptizatos pertinere, ex eo conficio, quod post extrema ejusmodi verba, atque ibi suam connexionem sine peccato custodiens, procul dubio sequantur ista, ut nullam quidem ejus faceret diligentiam, etc., quæ in v synodo excerpta dicuntur ex eodem atque præcedentia libro, id est, ex libro Ad baptizatos. Unde ea adjungenda putavimus (Excerpt. 37): *Ut nullam quidem ejus faceret diligentiam, omnia autem illius propria faceret et toleraret, per omnes eo ducto passiones per quas eum secundam suam virtutem perfectum fecit, nec a mortuis secundam suæ naturæ legem recedens, sed sua præsentia, et operatione, et gratia liberans quidem eum de morte, et malis quæ inde sunt; resuscitans autem de mortuis, et ad meliorem finem perducens.*

^d Affinis est locus quem ex libro xiii de Incarnatione Facundus refert: *Bonum est in hoc loco maxime concludere quid virtutia habeant ea quæ dicta sunt, sive conversari, sive baptizari, sive crucifigi, sive et mori, sive et sepeliri, et resurgere. Non puro alicui hæc coaptantes homini dicimus. Hoc enim in unaquaque dictionum demonstratione addere non moramur, ut nullam calumniantibus præbeamus male loquendi occasionem; sed inhabitato quidem a Deo Verbo, ab ipsa in utero matris plasmatione; inhabitato vero, non secundum communem inhabitationem, neque juxta eam quæ in multis intelligitur gratiam; sed juxta quamdam excellentem, secundum quam etiam adunari dicimus utrasque naturas, et unam, juxta adunationem, effectam esse personam. Affinem alium adducit Leontius ex libro septimo de Incarnatione: *Habuit statim a principio, cum in utero formaretur, unionem cum ipso. Et paulo post: Habuit etiam propensionem non vulgarem ad meliora ex unione cum Verbo, qua habitus est dignus, ex præcognitione Filii Dei, qui a principio sibi eum univit. Et postea: Manifestum est quod tanto perfectius et majore facilitate virtutem exsequeretur quam reliqui homines exsequi poterant, quanto Deus, qui in principio ipso formationis ejus eum sibi unierat, majorem cooperationem ipsi præbebat. Quibus ex locis, sive quem Facundus in textu, sive quem Leontius, sive quem Facundus adduxit, apertum est deceptos fuisse, qui nomine Justiniani imperatoris libellum, a Facundo confutatam (Lib. iii, cap. 2), composuerunt. In eoque scriperunt: *Oporet enim inspicere animo***

A commixtione format infantem, perducit ad ætatem virilem, incrementorum quidem processu naturæ similitudinem pro modo credulitatis insinuans; occulte vero eidem copulatus existens, non aberat cum formaretur, non dividebatur cum nasceretur, loquenti conjunctus est [Baluz. et] præsens, in ejus actibus perseverans, atque ibi suam connexionem sine peccato custodiens.

^d *Jesus, inquit, proficiebat ætate et sapientia* (Luc. 11, 52). Hoc autem de Verbo Deo [Baluz. Dei] non potest dici, quia Deus perfectus natus est de Deo perfecto, sapientia de sapientia, virtus de virtute; ipse

quia dicens Apostolus, qui personam Verbi significavit in Dei esse forma, quod est in essentia Patris; non dixit, quia qui erat in forma servi accepit ut non præexistenti homini demonstraret Verbum unicum secundum Theodori et Nestorii insaniam. Manifestum quoque popularem super ea re de Theodori atque Nestorii sententia opinionem ortam esse, vel ex vocibus quibusdam utrisque non recte intellectis, vel, quod magis opinor, ex præjudicio quod uterque Samosatense hac etiam in parte erroris consenserit, quia in præcipua de Christo puro homine reipsa ambo conveniebant. *Jesus, inquit, proficiebat, etc.* Hoc ego fragmentum, quemadmodum et consequens, desumptum conficio ex libro x de Incarnatione, ubi multus est Theodorus in congerendis Scripturæ testimoniis, quibus probet ponendam esse distinctionem, non tantum naturarum in Christo, sed etiam personarum, seu potius, hypostaseon; abutebatur enim sæpe personæ seu *πρωτον* nomine, quod olim apud Græcos, immo et Latinos, ad mores potius quam ad res, ut aiunt; physicas pertinebat. Ea de causa personam unam in Christo fætebatur libens, cum duas tamen hypostases reipsa doceret, ut aperte constat ex hoc fragmento, quod et apud Leontium libro sæpius citato, et in v synodo collatione 5: *Manifestum autem est quod unitas convenit, per eam enim collectæ naturæ unam personam secundum unitatem effecerunt. Sicut enim de viro et muliere dicitur quod jam non sunt duo, sed una caro, dicamus et nos rationabiliter secundum unitatis rationem, quoniam non sunt duæ personæ, sed una, scilicet naturis discretis: sicut enim ibi non nocet numero duorum unam dici carnem, certum est enim secundum quod una dicitur; ita et hic non nocet naturarum differentia personæ unitas; quando etenim naturas discernimus, perfectam naturam Dei Verbi dicimus, et perfectam personam; nec enim sine persona est, substantiam dicere perfectam, perfectam autem et hominis naturam et personam similiter. Quando autem ad conjunctionem respicimus, unam personam tunc dicimus.* Vide etiam consequens fragmentum apud Leontium, in quo eadem impietas eadem fraude repetitur. Porro autem Theodorum in libro x de Incarnatione id agere, quod diximus, constat ex fragmentis, tum a Leontio, tum in v synodo, tum etiam a Facundo alatis. — Baluzius huic fragmento præponit titulum: *Diodori Tarsensis episcopi dividens divinitatem Christi ab ejus humanitate; subditque notam sequentem.*

^e *Diodori Tarsensis. Titulus iste, ut sequentes, (fragmenta quæ sequuntur sub numeris 5, 6, 7, 8 et 9 habentur quoque, apud Baluzium, sub nomine ejusdem Diodori) additus est ex codice Vaticano. Nam cum deessent in Bellovacensi, hinc factum est ut Garnerius sequentia ediderit tamquam essent Theodori Mopsuesteni, cum sint Diodori Tarsensis. Quo factum est etiam ut cum idem Garnerius sequentia duo priora fragmenta putaret esse Theodori Mopsuesteni, conjecerit desumpta esse ex libro illius decimo de Incarnatione. Sed hæc conjectura nunc evanescit.* Ebit.

igitur non proficit, nec enim imperfectus est, ut ad perfectionem incrementis indigeat. Non enim ei mox formato vel edito omnem propriam sapientiam Deitas contulit; sed hanc particulatim corpori tribuebat.

5. ^b *Dicite, inquit, eis: Prophetam vobis suscitabit Dominus Deus vester ex fratribus vestris tanquam me (Deut. xviii, 15).* Ex fratribus non est Deus Verbum propheta namque est qui gratiam Spiritus accipit, et futura prædicit, ministrans Spiritui, ad prænantia [Baluz. pronuntianda] ea quæ ventura sunt. Deus igitur Verbum, cui ministerium præbuit, aut cæjus propheta monstratus est? Vides ergo quia divina Scriptura caute pronuntiat.

6. Precor, inquit, attendite. Dicunt ad nos: Ut quid separatis ergo? Vos respondete, qui non separatis. Numquid Deus Verbum in novissimis est temporibus? Quid aiunt? Putasne, hoc dicunt? Nequaquam, sed ante sæcula est. Et si ante sæcula est, quod est ex semine David, multo magis ipse David, ex quo est semen; sed non est David ante sæcula, nam multis hominibus probatur esse posterior, et post viginti octo generationes a David, id quod est ex semine David. Si autem ante sæcula est quod in vulva formatum est, non ex semine David, et divina Scriptura mentitur.

7. ^c Homo ungitur Jesus Dominus noster, Verbum non ungitur: Verbum namque majus est Christo, quia Christus per sapientiam magnus effectus est. Verbum enim desursum est, Jesus autem Christus

A homo hinc est: Maria non peperit Verbum, ^d nec enim Maria erat Deus [Baluz. om. Deus]; sed hominem nobis similem genuit, meliorem vero per omnia, quia de Spiritu sancto.

8. ^e Ad diligens cautumque dogmatum vos examinem evelimus; ^f laboramus propter vos, ne rationem Domino reddamus pro nostre silentio. Perfectus ante sæcula Filius perfectum eum qui ex David probatur assumpsit, Filius Dei filium David. Dices ergo mihi; Duos filios prædicas. Non dico duos filios David, numquid Deum Verbum filium David asserui? Sed nec duos filios Dei secundum substantiam dico: ^g numquid eorum duos filios assero de Dei substantia genitos ante sæcula? Dico autem Dei Verbum habitasse in eo quod ex David semine comprobatur.

B 9. Non sic, inquit, in eo quod est ex semine David, sicut in prophetis, habitavit Deus Verbum. Illi enim particulari quadam et modica [Baluz. modificata] quantitate sancti Spiritus gratia fruebantur; hic autem in his, in quibus interdum erant illi, jugiter permanebat, et gloria Verbi ac sapientia replebatur. Alter intelligendus procul dubio præter eum, et subsistens [Baluz. sustinens] proprie filius ac seorsum; non enim Verbum semetipsum sapientia replebat et gloria, sed alteri potius hæc quæ sunt insignia conferebat.

10. Adoramus purpuram propter indutum, et templum propter habitatorem; formam servi propter formam Dei; ^h agnum propter pontificem, assumptum

CASTIGATIONES ET NOTÆ.

^a Videntur deesse hæc verba aut similia: *Proficiebat Jesus; vel, Proficiebat homo: non enim, etc.*

^b Suspicio id sumptum ex libro xv de Incarnatione, quo concluditur totum opus, ut ait Facundus: et ita quidem, ut quod scripsit Gennadius, citatis Patrum traditionibus communiatur et corroboratur, immo, ut colligitur ex aliis fragmentis, interrogationibus quibusdam illi solitis responsio afferatur. Id ego colligo ex fragmento quod in v synodo reperitur, appellato opere sine numero libri; sed apud Leontium hanc habet inscriptionem, Eiusdem ex lib. xv. Sic autem se habet: *Nemo artificio interrogationum decipiatur, flagitiosum enim est deponere quidem tantam testium nubem, secundum quod Apostolus dixit, astutis autem interrogationibus deceptos adversariorum parti conjungi. Quæ vero sunt quæ cum arte interrogant? Hominis genitrix Maria, an Dei genitrix? Et qui crucifixus est, utrum Deus an homo? Sed istorum quidem certa est absolutio, etc.*

^c Hujus quidem fragmenti partem, quæ ad Virginitatem pertinet, Eusebius exhibet in obstestatione, sed totum Leontius representat, verum uterque ex Paulo Samosateno: quomodo igitur ipsum Mercator Theodoro tribuit? An forte Theodoros e Samosateno descripsit? Nam solemne videtur hujusce factionis hominibus, alios ab aliis quæ dicerent mutuari.

^d Garnerius videns sensum esse imperfectum, ita supplevit: *nec enim Maria erat Deus.* Melius Leontius: *nec enim erat ante sæcula Maria.* BALUZ.

^e Hoc fragmentum a Leontio tribuitur Diodoro Tarsensi, diciturque excerptum ex libro i contra Synnasistas, ex cujus Græco textu ita vertit Franciscus Turrianus: *Horror vos ut muniti sitis et firmi ad diligenter cognitionem dogmatum. Perfectus ante sæcula Filius: perfectum quod ex David assumpsit, Filius Dei, filius David. Dices mihi: Duos igitur filios prædicas? Duos filios David non dico; non enim dixi, Deum Verbum filium David. Sed neque duos filios Dei secundum*

C *substantiam dico; nec enim dico duos ex substantia Dei, cum dico Deum Verbum ante sæcula habitasse in genito ex semine David.* Animadvertite ea quæ in v synodo, collatione 5, primo et secundo loco, proferuntur, ex libris Cyrilli adversus Theodorum, a Leontio adjudicari Diodoro; et vero opus hoc Cyrillus adversus utrumque composuit, ut constat ex Facundo (Lib. iii, c. 3, et alibi). Mirare vero stropham hominis abutentis, et sua ingenii subtilitate, et lectorum patientia: hinc etiam pendere qua ratione unum Filium fateretur Theodori magister Diodorus, ipseque Theodoros, cum suis posteris. Attende similiter quam Verbi cum Christo conjunctionem admitteret Diodorus, qualis nempe est Verbi cum prophetis, per *ἐπίπυκτος*; triplici tamen discrimine, quod perpetua foret cum Christo, quod ad majora officia obeunda, quod majoris sive honoris communicatione, sive virtutis affluentia. Satagat nunc Facundus ut hominis tam improbe cauti impieque subtilis discipulum, eumque magistri apprime sequacem, defendat.

^f Hoc membrum deest in excerpto Leontii. BALUZ.

^g Pro his ista habet Leontius: *nec enim dico duos ex substantia Dei, cum dico Deum Verbum ante sæcula habitasse in genito ex semine David.* BALUZ.

^h Suspecta mihi est vox *pontificis*, immo expungenda, ejusque loco vox *pastoris* scribenda. Nam agnus et nomen cui jungitur perinde distinguuntur ac purpura et indutus, assumptus et assumens, formatus in utero virginali et omnium creator, id est, homo et Verbum. Atqui Nestorianus quisque horrebat dicere, *Verbum pontificem*, ut constat, tum ex Nestorio sermone 4 et 6, tum ex reprehensione decimi anathematismi, sive ab Andrea Samosateno, sive a Theodoro. Abhorrebat nemo factionis istius poterat a Verbo agnum, id est, hominem ferentem, cum se adorare jactarent portatum propter portantem, etc. Adde quod quæstio *de Deo pontifice* non

propter assumptum; formatum in utero virginali propter omnia conditorem. His confessis rebus, unam offer venerationem, non nocēbit adoratio una, si res fueris ante confessus.

11. Unam dicis venerationem, sed per unam venerationem introducis blasphemiam, ut si una sit adoratio, sit et una substantia.

12. * Non invideo, inquit, Christo cum factus est

CASTIGATIONES ET NOTÆ.

videatur mota ante dictam a Proclo Virgini Deiparæ panegyricam orationem ann. 429. Animadvertite autem unde profecerat Nestorius, qui multa, partim ex Chrysostomo, partim ex Theodoro mutuari solet; sed ex Chrysostomo bona quæ corrumpat, ex Theodoro mala quæ augeat.

* Impia hæc sententia, non eodem ubique modo legitur ac in præsentī. In concilio Tyrio, interloquentibus episcopis iudicibus, ita exponitur ab accusatoribus Ibe Edesseni: *Non invideo Christo facto Deo, in quantum enim ipse factus est, et ego factus sum.* Οὐ φθονῶ τῷ Χριστῷ γενουίνῳ Θεῷ· ἐγὼ ἰσὺν γὰρ αὐτῶν ἐγένετο, καὶ γὰρ ἐγενόμην. At in instructione cleri Edesseni sic habetur: *Non invideo Christo facto Deo, quoniam et ego, si volo, possum fieri, secundum ipsum.* Οὐ φθονῶ τῷ Χριστῷ γενουίνῳ Θεῷ, ἐπειδὴ καὶ γὰρ, εἰ βούλομαι, γίνομαι κατ' αὐτόν. Priore loco ascribitur Ibe Edesseno episcopo a quatuor ejusdem Ecclesie presbyteris. In posteriore presbyterorum accusatio testimonio quinque et sexaginta ministrorum ejusdem Ecclesie diluitur. Crimen porro tam nefarium Ibas commoto, ut par erat, animo ita purgavit: *Anathema ei qui dixit, et ei qui calumniatus est; decies millies ego scari patior, quam dicere hoc verbum, absit hoc a me, vel cogitare, etc.* Hujuscemodi vocibus non unus tantum sensus accommodari potest, sed tam multiplex, quam multis referuntur modis. Si legantur prout sunt in instructione cleri Edesseni, non incongruus est quem attulimus in dissertatione 7 in priorem partem, iste scilicet: *Non invideo Christo quod Deus factus sit; possum enim pariter fieri Deus si volo.* Nam suis ille operibus, suisque liberi arbitrii nativis viribus promeritus est divinitatem, quæ et ego opera, ut sum ejusdem communis naturæ particeps, præstare possum. Sed si presbyterorum accusantium intelligantur verba perinde atque sonant, sensus iste mox occurrit: *Non invideo Christo, quod Deus factus sit; quantus enim factus est per assumptionem, tantus et ego factus sum per baptismum, uterque scilicet filius Dei adoptivus.* Verum voces a Mario relatas benignius interpretari posset quispiam hunc in modum: *Non invideo Christo quod factus est homo; quod enim factus est, factus et ego pariter, honore tanto scilicet ex ipso in me, propter communionem naturæ, redundante. Verum tamen tertius ille sensus, cum pietatis multum ha-*

beat, et ad voces tamen, ubi primum prolatae sunt, exhorruerit Ibas ipse cum aliis, verus esse non potest: quare oportet alterutro alio voces intellectas fuisse; utroque vero, horrendam impietatem superbiamque continent; et priore quidem Samosatenam ac Pelagianam, posteriore vero Theodorianam.

13. ^b Hodie Jesus factus est immortalis; quando ad eum accessit Maria post resurrectionem, dicit ei: *Noli me tangere; æstimabat enim illa ipsum Dominum esse qui fuerat; et nesciebat quia post resurrectionem perfectus fuerat factus.*

Hancne aliquando impiam vocem Ibas protulerit, incertum est: nam Patres Chalcedonenses oblata Ibe crimina non satis probata fuisse edixerunt, et nihil ejusmodi objectum est Ibe in v synodo, in qua tamen damnatus est cum sua epistola. Certum tamen reor, si quando protulerit, non id fecisse primum quo tempore accusatos presbyteri aiebant, anno scilicet 445, nam opusculum istud Marius ante hoc tempus scripsit. Quare Mercatori credendum puto tribuenti, vel Theodoro Mopsuesteno, vel potius Paulo Samosateni, cujus duas antea *περαστοὺς* adduxerat. Id vero cur potius de Samosateni putem, causa est, quod Theodorus ob merita negaret assumptum hominem, sed singulari gratia; cum primum Virginis in utero formaretur, id vero Samosatenus assereret; quodque Theodorus, licet reipsa Christum Filium Dei adoptivum doceret, contenderet tamen ea dignitate ornatum, eoque honore erectum, quo nulla possit creatura perlingere, quantumvis nitatur. — Apud Edessenorum episcopi, cum hæc annotatione: *Et hunc quoque titulum debemus codici Vaticano, cum deesset in Bellovacensi. Quo factum est ut Garnarius, cum videret Iban negasse se ea dixisse que mox referuntur, et putaret a Mario Mercatore tribui Theodoro Mopsuesteno, ei credendum putaverit, hoc tamen valde inclinans ut facilius sentiret esse Pauli Samosateni. Re autem vera sunt Ibe episcopi Edesseni, ut testatur Marius Mercator. Vide ultimum constitutum patre Vigili a nobis editum in nova Conciliorum editione: Erit.*

^b Huic quoque fragmento præponitur titulus: quo sic se habente, *Ejusdem Ibe cum populum alloqueretur in Pascha.* Hinc, inquit Baluzius, patet hoc fragmentum conjungi posse cum superiore. Ex libello enim presbyterorum Edessenorum contra Iban apparet eum superiora de Christo protulisse cum in Ecclesia secundum consuetudinem in die sancto Paschæ faceret sermonem. Dicta autem ab eo esse et alia testantur idem presbyteri. Erit.

II.

THEODORETUS CYRENSIS.

ADMONTIO.

Qui fuerit Theodoretus Cyri episcopus, quamque præcellens doctrina, nemo nescit; notum pariter omnibus, quantum studuerit Nestorio, antequam vexatione coactus ad meliorem mentem redierit. Ea de re diximus satis, quoad præsens negotium, in præfatione historica; dicemus longe copiosius in auctario Theodoretii quod apparuit, ubi de vita ipsius, fide et Operibus curiosius dissertationem instituemus.

Edimus nunc collectanea Mercatoris, ejusdem libi reperiuntur in manuscriptis codicibus, auctiora daturi suo loco, non ex Mercatore, sed aliunde composita, non sine labore. Hæc vero collectaneis continentur ut hæ-